

The author has singled out the main barriers to the development of pedagogical skills of the teacher (fear, psychological inertia) and the main conditions for overcoming them: increasing the level of methodical work in preschool educational institutions, self-education and self-development of the teacher. The effectiveness of the principle of activity learning in the development of pedagogical skills of the teacher has been emphasized, which is based on the creative search for ways to solve problem situations in professional activities and contributes to improvement of his professional level.

The author has determined the specifics of traditional (methodical seminars, pedagogical readings, interactive trainings, thematic debates, creative group meetings) and non-traditional (self-education folder, ring of pedagogical skills, panorama of creative ideas, five minutes' break of skills, seminars-parallels and mirror views, forms and mirror reviews) forms, means and methods of methodical work of the preschool educational institution which help to improve the pedagogical skills of teachers.

Key words: *pedagogical skills, preschool educational institution, educational process, teacher, teacher-methodologist, methodical work, self-education, forms and methods of improving skills.*

УДК 376.684

DOI href="https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.21">https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.21

Кір'янова О. В., Долгопол О. О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВНОЇ ОСВІТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено обґрунтуванню сутності проблеми мовної освіти іноземних студентів в умовах ЗВО України. Здійснено аналіз наукових джерел із зазначеного питання.

Досліджено наявну дефініцію терміна «іноземний студент» у науковому доробку вчених і нормативно-правовій базі України, встановлено основні відмінності в змісті цих понять. Проаналізовано низку вітчизняних законодавчих документів у контексті мовної освіти іноземних громадян в Україні, а саме: Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Постанову КМУ № 729 від 12 вересня 2018 року «Питання здобуття вищої освіти деякими категоріями осіб», Наказ Міністерства освіти і науки України № 343 «Щодо надання освітніх послуг іноземцям», Концепцію мовної освіти в Україні, якими визначаються правові й організаційні основи освіти іноземних громадян в умовах ЗВО України, незалежно від напрямку підготовки і ступеня освіти.

Детально розглянуто мету та зміст мовної освіти іноземних студентів. Визначено, що основна мета навчання іноземців української мови реалізується в практичних (комунікативних), навчальних і виховних завданнях. Окреслені завдання підлягають реалізації тільки за умови досягнення іноземною молоддю певного рівня володіння мовою, тобто очевидною є пріоритетність комунікативної мети навчання іноземних студентів. Ця мета досягається шляхом формування у здобувачів освіти необхідних мовних і мовленнєвих навичок читання, аудіювання, говоріння та письма. Таким чином, мовна підготовка іноземних студентів спрямована на формування їхньої професійно-комунікативної компетентності.

Зазначено, що забезпечення професійно орієнтованої мовної освіти в українських ЗВО передбачає необхідну підготовку на двох рівнях мовної освіти іноземних громадян: базовому та професійно орієнтованому, на кожному з яких відкриваються певні можливості для реалізації спеціальних мовних компетентностей.

Ключові слова: *вища освіта, мовна освіта, іноземні студенти, мовна підготовка, компетентність, заклади вищої освіти.*

Інтернаціоналізація вищої освіти є однією з провідних сучасних тенденцій і реалізується насамперед через збільшення кількості іноземних студентів, які вибирають Україну як країну для здобуття вищої освіти. Особливості сучасного стану мовної освіти іноземних студентів полягають у модернізації методичної та методологічної освітньої парадигми відповідно до вимог Болонської конвенції і положень загальноєвропейських документів щодо мовної освіти. Одним із визначальних положень Болонського процесу є відповідність рівня освіти в Україні світовим стандартам, а також можливості практичного застосування знань випускників українських ЗВО.

Освіта іноземних студентів – це ключовий чинник становлення Української держави як рівноправного партнера у створенні глобального освітнього простору. Для іноземних громадян, що навчаються в українських ЗВО, українська мова є насамперед мовою соціокультурного середовища, яку необхідно опанувати з метою розвитку навичок міжкультурного спілкування, а також засобом всебічного розвитку й формування їх як майбутніх висококваліфікованих фахівців. Отже, створення та прийняття концепції мовної освіти є базовим складником освіти іноземних громадян в Україні.

Проблема мовної освіти іноземних громадян перебуває в колі зору вітчизняних і закордонних дослідників. Зокрема, деякі аспекти мовної підготовки іноземних студентів представлено в працях О. Черемської, Н. Севериної, Н. Ушакової, В. Дубічинського, О. Тростинської, Л. Левицької, Я. Проскуркіної. Особливості розвитку комунікативних умінь іноземних студентів висвітлено в науковому доробку Є. Пасова та Ю. Юсеф.

Однак проблеми мовної підготовки іноземних студентів потребують більш ґрунтовного висвітлення у сучасному науковому доробку.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні й конкретизації сутності та змістового наповнення мовної освіти іноземних студентів в умовах ЗВО України.

На сучасному етапі реформування освіти в Україні зростає роль міжнародного співробітництва закладів вищої освіти через їхню активну участь у різноманітних формах міжнародних науково-освітніх зв'язків, завдяки державній підтримці шляхом впровадження законодавчих і нормативних ініціатив, а також фінансового інвестування. Періодично оновлюється і доповнюється нормативно-правова база міжнародного співробітництва суб'єктів вищої освіти України.

Треба визнати, що в українських законодавчих актах досі відсутнє чітке визначення поняття “іноземний студент”. Так, у Законі України “Про освіту” зазначено, що термін “іноземець” доцільно використовувати для позначення особи, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав” [4].

У наукових працях щодо організації навчання іноземних студентів в Україні Д. Плинокос трактує дефініцію “іноземний студент” (foreign student) як “особу, яка їде в країну, відмінну від власної, з метою здобуття там вищої освіти” [7].

На законодавчому рівні освіта іноземних громадян забезпечується низкою законів України, постановами Кабінету Міністрів України й іншими нормативно-правовими актами, а саме: законами України “Про освіту” [4], “Про вищу освіту” [2], Постановою КМУ № 729 від 12 вересня 2018 року “Питання здобуття вищої освіти деякими категоріями осіб” [8], Наказом Міністерства освіти і науки України № 343 “Щодо надання освітніх послуг іноземцям” [6], Концепцією мовної освіти в Україні та іншими [10]. У цих документах закладено правові й організаційні підвалини освіти іноземних громадян в умовах ЗВО України, незалежно від напрямку підготовки і ступеня освіти.

Мовна освіта – це важливий фактор ефективної підготовки іноземних громадян. Українська (російська або англійська) мова для іноземних студентів є не тільки предметом, а й навчальною дисципліною. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment) [1] мовна підготовка іноземних студентів має бути професійно орієнтованою.

Зазначимо, що зі зростанням чисельності іноземних громадян, які прагнуть здобути освіту в умовах ЗВО України, постає питання щодо вдосконалення процесу вивчення мови з урахуванням міжкультурних особливостей. Згідно з Концепцією мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України [10], іноземні студенти мають право вільно вибирати мову навчання: українську, російську, англійську чи іншу. Водночас ЗВО повинен забезпечити можливість навчання іноземних громадян мовою, зазначеною в умовах контракту.

Як свідчить досвід, більшість іноземних здобувачів вищої освіти надає перевагу російській або англійській мовам навчання. Така тенденція у виборі мови зумовлена насамперед мовним соціокультурним середовищем, а також навчально-методичним забезпеченням ЗВО. Однак діяльність Міністерства освіти і науки України спрямована на підвищення статусу української мови й активізацію інтересу іноземних студентів до навчання державною мовою, а це зумовлює необхідність перегляду й оновлення освітніх програм.

У межах цієї публікації вважаємо за необхідне детальніше розглянути мету та зміст мовної освіти іноземних студентів. Основна мета навчання іноземців української мови реалізується в практичних (комунікативних), навчальних і виховних завданнях. Окреслені завдання можуть реалізуватися тільки за умови досягнення іноземною молоддю певного рівня володіння мовою, тобто очевидною є пріоритетність комунікативної мети навчання іноземних студентів. Ця мета досягається шляхом формування у здобувачів освіти необхідних мовних і мовленнєвих навичок читання, аудіювання, говоріння та письма [1]. Таким чином, мовна підготовка іноземних студентів спрямована на формування їхньої професійно-комунікативної компетентності.

На нашу думку, підхід, представлений у концепції “Мовна освіта іноземців у ВНЗ України” авторським колективом у складі д. пед. н. Н. Ушакової, д. філ. н. В. Дубічинського, к. філ. н. О. Тростинської [10, с. 139], нині потребує внесення коректив та інакшого структурування. Дослідниця О. Черемська задля ефективної реалізації професійно орієнтованої мовної освіти в українських ЗВО пропонує забезпечувати необхідну підготовку на двох рівнях мовної освіти іноземних громадян: базовому та професійно орієнтованому [11].

На базовому рівні освіти О. Черемська вважає доцільною мовну підготовку іноземних громадян за такою структурою, як: початковий етап (підготовчий факультет іноземних студентів або початкова мовна підготовка іноземних магістрів, інтернів, аспірантів), поглиблений (основний) етап підготовки іноземних громадян (I курс навчання у ЗВО) і завершальний етап (II курс навчання у ЗВО).

На професійно орієнтованому рівні мовної підготовки іноземних студентів дослідниця пропонує етап ділового мовлення (III курс бакалаврату) та етап професійного спілкування (IV–V курси, останній курс бакалаврату, магістратура й аспірантура) [11].

Уважаємо за доцільне послуговуватися представленою структурою мовної освіти іноземних студентів, які під час вступного випробування демонструють рівень володіння українською (російською) мовою нижче рівня B1 за всіма видами мовленнєвої діяльності.

У разі підтвердження іноземними громадянами належного рівня володіння українською (російською) мовою на рівні В2 вони вивчають дисципліни професійно орієнтованого рівня, такі як українське ділове мовлення, українська (російська) мова за професійним спрямуванням, за окремими спеціальними програмами (скоригований курс) для іноземних студентів.

На кожному рівні мовної освіти з'являються певні можливості для реалізації спеціальних мовних компетентностей. Початковий етап базового рівня передбачає здійснення заходів щодо адаптації до спілкування в іншомовному середовищі, сприяння усуненню психологічного бар'єра в мовленнєвій діяльності, культивуванні внутрішніх потреб у контексті вивчення української мови, ознайомлення зі складниками мовленнєвого етикету, прищеплення правил і норм поведінки в іншомовному соціокультурному середовищі, формування базових фонетичних, лексичних, граматичних, орфоепічних, правописних умінь.

Поглиблений етап базового рівня охоплює процес ґрунтовного опанування лексики, морфології та синтаксису з опорою на висловлювання і текст як базові складники, удосконалення навичок читання, аудіювання і відтворювального говоріння, засвоєння норм мовленнєвого етикету, формування здатності до міжкультурної комунікації, розвиток умінь аналізувати мовні явища і закономірності.

На завершальному етапі базового рівня передбачається розуміння зображувально-виражальних можливостей української (російської) мови, інакше кажучи, це здатність до адекватного сприймання, оцінювання і відтворення почутого або прочитаного, умінь виявляти стилістичні особливості текстів різних жанрів, складання різних видів текстів відповідно до цільового спрямування, комунікація в усній або письмовій формі тощо.

Професійно орієнтований рівень ділової комунікації передбачає всебічний і гармонійний розвиток здатностей до основних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), сприймання і розуміння усного й писемного ділового мовлення, самостійне створення усних і письмових діалогічних і монологічних висловлювань різних типів, жанрів мовлення відповідно до мети й напрямку ділової комунікації, здатність до підтримки діалогу у ситуаціях ділового спілкування з урахуванням і дотриманням вимог мовленнєвого етикету, правильне оформлення ділової документації згідно з державними стандартами.

Етап професійного спілкування характеризується компетентностями щодо раціонального використання мовних засобів у практиці професійної комунікації, високим рівнем знання фахової термінології та вміннями доцільно нею послуговуватись, умінням редагувати своє й чуже мовлення, здатністю до контролю і самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності, навичками орієнтування у ситуаціях спілкування, комунікативно виправданому доборі вербальних і невербальних засобів і способів для оформлення думок у різних комунікативних ситуаціях, здатністю встановлювати й підтримувати контакт зі співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від ситуації спілкування, досвідом особистісної відповідальності за свою комунікативну поведінку, вимогливістю до власного мовлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що мовна освіта є важливим фактором ефективної підготовки іноземних громадян. З метою забезпечення професійно орієнтованої мовної освіти в українських ЗВО доцільно забезпечувати необхідну підготовку на двох рівнях мовної освіти іноземних громадян: базовому та професійно орієнтованому, кожен з яких дає певні можливості для реалізації спеціальних мовних компетентностей.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні ефективних шляхів удосконалення мовної освіти іноземних студентів в умовах технічного ЗВО України.

Використана література:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" (Редакція від 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
3. Закон України "Про концепцію Державної мовної політики України" № 161/2010 від 15.02.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010> (дата звернення: 26.01.2022).
4. Закон України "Про освіту" (Редакція від 21.11.2021 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
5. Лещенко Т. О. Шляхи удосконалення мовної підготовки іноземних студентів. *Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини* : збірка матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 11–12 жовтня 2018 р. Чернівці, 2018. С. 111–113.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України № 343 "Щодо надання освітніх послуг іноземцям" від 21.04.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0343290-10#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
7. Плинокос Д. Д. Компаративістський аналіз поняття "іноземний студент". *Теоретичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. № 1. С. 255–258. URL: [journals.urau.ua/index.php/2225-6407/article/download/6462-10446-1-SM\(1\).pdf](http://journals.urau.ua/index.php/2225-6407/article/download/6462-10446-1-SM(1).pdf) (дата звернення: 26.01.2022).
8. Постанова КМУ № 729 від 12 вересня 2018 року "Питання здобуття вищої освіти деякими категоріями осіб" (Редакція від 05.11.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/729-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
9. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ "ЦС", 2015. 32 с. URL: http://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_hea_2015.pdf (дата звернення: 25.01.2022).

10. Ушакова Н. І., Дубічинський В. В., Тростинська О. М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2011. Вип. 19. С. 136–146.
11. Черемська О. С. Концепція мовної освіти іноземних студентів у ВНЗ: компетентнісний підхід. *Матеріали V Міжнародної наукової конференції “Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії”*: збірник статей / За заг. ред. канд. філол. наук, проф. О. С. Черемської, д-ра філософ. наук, проф. О. М. Кузя, 2016. Харків : Видавець Іванченко І. С. С. 351–361.

References:

1. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia (2003) [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Kyiv. S. 273 [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [Law of Ukraine “On Higher Education”]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy “Pro kontseptsiiu Derzhavnoi movnoi polityky Ukrainy” № 161/2010 vid 15.02.2010 r. [Law of Ukraine “On the Concept of the State Language Policy of Ukraine” № 161/2010 of 15.02.2010]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010> (data zvernennia: 26.01.2022) [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” (Redaktsiia vid 21.11.2021) [Law of Ukraine “On Education” (Edition of 21.11.2021)]. Retrieved from: (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
5. Leshchenko T. O. (2018) Shliakhy udoskonalennia movnoi pidhotovky inozemnykh studentiv [Ways to improve the language training of foreign students]. Aktualni pytannia suspilno-humanitarnykh nauk ta istorii medytsyny: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Chernivtsi, 11–12 zhovtnia 2018 r. Chernivtsi. S. 111–113 [in Ukrainian].
6. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 343 “Shchodo nadannia osvity inozemtsiam” vid 21.04.2010 r. [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 343 “On the provision of educational services to foreigners” from 21.04.2010]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0343290-10#Text> (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
7. Plynkos D. D. (2012) Komparatyvistskyi analiz poniattia “inozemnyi student” [Comparative analysis of the concept of “foreign student”]. Teoretychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti № 1 [Theoretical aspects of economics and intellectual property № 1]. S. 255–258. Retrieved from: [journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/download/6462-10446-1-SM\(1\).pdf](http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/download/6462-10446-1-SM(1).pdf) (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
8. Postanova KМУ № 729 vid 12 veresnia 2018 roku “Pytannia zdobuttia vyshchoi osvity deiakymy katehoriiami osib” Redaktsiia vid 05.11.2020 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 729 of September 12, 2018 “Issues of obtaining higher education by certain categories of persons” Revision of November 5, 2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/729-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
9. Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG) (2015) [Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG).] Retrieved from: http://ihed.org.ua/images/pdf/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (data zvernennia: 25.01.2022) [in Ukrainian].
10. Ushakova N. I., Dubichynskyi V. V., Trostynska O. M. (2011) Kontseptsii movnoi pidhotovky inozemtsiv u VNZ Ukrainy [Language concept training of foreigners in Ukrainian universities]. *Vyklyadannia mov u vyshchych navchalnykh zakladakh osvity* [Language teaching in higher education institutions]. S. 136–146 [in Ukrainian].
11. Cheremskaya O. S. (2016) Kontseptsii movnoi osvity inozemnykh studentiv u VNZ: kompetentnisnyi pidkhid [The concept of language education of foreign students in higher education: a competency approach]. *Materialy V Mizhnarodnoi naukovi konferentsii “Suchasna ukrainistyka: naukovy paradyhmy movy, istorii, filosofii”*: zbirnyk statei / Za zah. red. kand. filol. nauk, prof. O. S. Cheremskoi, d-ra filosof. nauk, prof. O. M. Kuzia. S. 351–361 [in Ukrainian].

Kiryanova O. V., Dolgopol O. O. Theoretical aspects of language education of foreign students

The article is devoted to substantiation of the essence of the problem of language education of foreign students in the conditions of free education of Ukraine. Reflection of scientific sources on the specified issue is carried out.

The existing definitions of the term “foreign student” in the scientific achievements of scientists and the legal framework of Ukraine are studied; the main differences in the essence of these concepts are established. A number of domestic legislative documents in the context of language education of foreign citizens in Ukraine are analyzed, namely: Laws of Ukraine “On Education”, “On Higher Education”, Resolution of the Cabinet of Ministers No. 729 of September 12, 2018 “Issues of higher education by certain categories of persons”, Order Ministry of Education and Science of Ukraine No. 343 “On the provision of educational services to foreigners”, the Concept of language education in Ukraine. They lay the legal and organizational foundations for the education of foreign citizens in the conditions of free economic relations of Ukraine, regardless of the direction of training and level of education.

The purpose and content of language education of foreign students are considered in detail within the framework of this publication. The main purpose of teaching foreigners the Ukrainian language is realized in practical (communicative), educational and upbringing tasks. The outlined tasks should be implemented only if foreign youth achieve a certain level of language proficiency, the priority of the communicative goal of teaching foreign students is obvious. This goal is achieved by developing in students the necessary language and speech skills of reading, listening, speaking and writing. Thus, language training of foreign students is aimed at forming their professional and communicative competence.

It is noted that the provision of professionally oriented language education in Ukrainian free educational institutions provides the necessary training at two levels of language education of foreign citizens: basic and vocational-oriented, each of which opens certain opportunities for special language competencies.

Key words: higher education, language education, foreign students, language training, competence, higher education institutions.